

HASAN EREN'İN ETİMOLOJİ İLE İLGİLİ YAZILARI VE BU YAZILARDA GEÇEN KELİMELELER

Şûle KIRCAOĞLU

Prof. Dr. Hasan Eren bugüne değin değişik sözcükler üzerine tek tek, müstakil olarak kökenbilgisi yazıları yayımlamıştır. Ancak bu yazıların bir kaynakçası ve ele alınan sözcüklerin bir dizini yayımlanmamıştır. Yukardaki dizinde ilk kez bu sözcükler bir araya getirilmektedir. Başta *Derleme Sözlüğü'nün* eleştirisi niteliğindeki *Sırça Köşkte...* başlıklı yazıları olmak üzere, çok sayıda tanıtma yazısında da Anadolu ağızları ve öteki Türk dillerine ait çeşitli köken açıklamaları yer almaktadır. Bu tanıtma yazıları yukardaki dizine katılmamıştır.

abajur(1995: 735)
abla (1993: 408)
akide (1995: 734)
alpulu (1983: 523)
altın (1994: 188)
apazlama (1989-b: 251)

arslan (1994: 189)
ağabey (1993: 405)
ağda (1995: 734)
badem (1995: 731)
balçık (1946-b:)
balkan (1987-b: 113)
balık (1987-b: 120)
balıklava (1993-a: 111)
bayam (> payam) (1995: 731)
bük (1987-b: 120)
bütün (1994-b: 120)
camız (1995: 733)
ceviz (1995: 732)
çekirdek (1954: 31)
çevlik (1989-c: 276)
çizme (1978-a: 3-4)
dağ (1987-b: 121)
debboy (1995: 735)
depo (1995: 735)
dibek (1974-b: 762)
düden (1978-b: 17)
duvak (1978-a: 6)

edincik (1991-b: 136)
 eşek (1994: 190)
 ezine (1991-a: 91)
 folluk (1958: 13)
 hamburger (1992: 81)
 imece (1974-a: 545, 1994: 196)
 imek (1955: 543)
 istabur (1956: 145)
 kalpak (1978-a: 4-5)
 keçiborlu (1972-b: 89)
 keşileme (1987: 256)
 kelif (> gelif) (1995: 734)
 kimek (1995: 541)
 kirman (1966: 10)
 kömüş (1995: 733)
 kömüren (1978-a: 6-7)
 koz (1995: 732)
 kuşluk (1978-a: 2-3)
 kulübe (1995: 734)
 kumpir (1992: 82)
 küheylân (1989-a: 171)
 kırlangıç (1946-b)
 kırın(mırın) (1988: 24)
 mezeldek (1978-a: 7)
 mırın kırın et- (1988: 24)
 oram (1994: 189)
 oy (1987-b: 120)
 ögle (1978-a: 1)
 öğün (1978-a: 2)
 ören (1950: 39-43)
 örnek (1966: 11)
 panjur (> pancur) (1995: 735)
 pide (1995: 735)
 piliç (1951: 56)
 pizza (1995: 736)
 qarman (1946-a: 97)
 saman (1994: 196)
 sanduvaç (1946-b:)
 sazak (1987-b: 120)
 sazan (1987-b: 120)
 sağır (1954: 32, 1994: 195)
 söke (1965-a: 149)

suğla (1972-a: 93)
 togay (1987-b: 121)
 tüm (1994-b: 403)
 uluborlu (1972-b: 91)
 un (1994: 192)
 üvez (1997: 47)
 üye (1994: 181)
 üzlük (1994: 194)

KAYNAKLAR

EREN, Hasan:

1946-a: "Türkçe Qarman Kelimesi Hakkında", *Türkiyat Mecmuası* 9 1946-1951, 1951: 97-98

1946-b: "Etimoloji Araştırmaları", *Türkiyat Mecmuası*, 9, 1946-1951.

1949: "İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında", *Ankara Ün. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* VII, 1949: 283-286

1950: "Türk Yer Adları Hakkında Araştırmalar", *Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar*, I, F. Köprülü'nün Doğumunun 60. Yıldönümünü Kutlamak için Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu Tarafından Çıkarılmıştır, yay. H. Eren, T. Halası Kun, Ankara 1950.

1951: "Onomotopéc'lere Ait Notlar", *Türkiyat Mecmuası* 10 1951-1953, 1953: 55-58.

1954: "Etimoloji Araştırmaları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1954, 1988: 31-32.

1955: "Kimek ve İmek Boy Adları Hakkında", *Türk Dili* 4 ; 45 1955: 541-543.

1956: "Türkçe İstabur Kelimesi Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı -Belleten*, 1956: 145-152.

- 1958: "Türkçe Folluk Kelimesi Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1958: 13-15.
- 1965-a: "Türk Yer Adları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1965*, 1966: 149-153.
- 1965-b: "Yer Adlarımızın Dili", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1965*, 1966: 157-165.
- 1966: "Türk Dilinin Étymologique Sözlüğünden Örnekler", *XI.Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1966* 1968: 9-12.
- 1972-a: "Suğla", *Ankara Ün. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* IV, 1; 1972: 92-96.
- 1972-b: "Türk Yer Adları", *Ankara Ün.Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* IV, 1; 1972: 89-90.
- 1974-a: "Anadolu'da Toplu Yardımlaşma Gelenekleri", *Türk Dili*, 29. 271, 1974: 545-549.
- 1974-b: "Dibek", *Türk Dili*, 30; 275, 1974: 761-764.
- 1978-a: "Türk Dilinin Étymologique Sözlüğüne Katkılar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1978-1979, 1981: 1-15.
- 1978-b: "Düden", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1978-1979*, 1981: 17-21.
- 1983: "Alpullu", *Türk Dili* 47, 384; 1983: 523-525.
- 1987: "Keşileme", *Türk Dili* 52, 424; 1987: 256-258.
- 1987-b: "Balkan Adının Kökeni", *Türk Dili*, 54, 429, 1987: 113-124.
- 1988: "Mırın Kırın Etmek", *Türk Dil* 56, 1988: 25-28.
- 1989-a: "Küheylân", *Türk Dili* 58, 1989: 169-171.
- 1989-b: "Apazlama", *Türk Dili* 58, 1989: 251-254.
- 1989-c: "Çevlik", *Türk Dili* 58, 1989: 277-280.
- 1991-a: "Ezine", *Türk Dili* 1991/I, 1991: 91-98.
- 1991-b: "Edincik", *Türk Dili* 1991/I, 1991: 137-140.
- 1992: "Kumpir", *Türk Dili*, 1992/II, 488, 1992: 81-84.
- 1993-a: "Balıklava", *Türk Dili*, 1993/II, 1993: 111-117.
- 1993-b: "Ağabey ve Abla", *Türk Dili* 1993/I, 1993: 405-410.
- 1994: "Türk Dilinin Étymologique Sözlüğü", *Türk Dili* 1994/II, 1994: 179-198.
- 1994-b: "Tüm mü, yoksa bütün mü?", *Türk Dili* 1994/I, 510, 1994: 403-408.
- 1995: "Türkçede Doublet Örnekleri", *Türk Dili* 1995/ II, 523, 1995: 731-736.
- 1997: "Türkeitürkisch Üvez", *Studia Ottomanica* 1997: 47-52.

a/ (I) = Eine iranische Herkunft, die BANG/V-GABAIN (TT V 352 u.) vermuteten, wird sich kaum beweisen lassen. Postponiert und fast immer (außer ManTürkFrag 17) getrennt vom Wort geschrieben. Einige Editoren lesen in palatalen Wörtern ä. Var.: a/ (br) TT VIII A 191; ä (br) TT VIII C 56; Y/ immer nach vokalischem Auslaut des Bezugswortes, außer nach auslautendem Y (vgl. U II 25₂₃, U IV B 4, TT X 425). In einigen Fällen steht die Form Y/ auch nach auslautendem Y (ZPKR) QYZZ/ Y/ usw.): Buyan 679₄, HitPek 28 b 12; Suv 37₂₆, Tis 30 o. 2, 33 o. 7, 35 o. 7, TT VI 189 Var.; U III 26₁₆, 27 o. 7. Part. postponed: (Ia) Vokativ: *tāzan pabū a* „o edler Lehrer!“ (u. ä.) U IV B 4; ETS 159₃₃; Suv 97₄; U III 27 m. 14; Yosipas 79, 100; *tām a* „o mein älterer Bruder!“ (u. ä.) U III 9 m. 2, 9 m. 2, 14 u. 16, 21 u. 11, 35 u. 26, 37 o. 24, 37 u. 11, 40 m. 5, 41 o. 7, 42 u. 31, 43 u. 27, 48 o. 3, 48 m. 16, 64 o. 3, 66 m. 14; ETS 158₄₇, 158₄₉, 158₅₁; Suv 192₁₅, 193₁₂, 389₁₂, 608₃₃; TT VIII (6c) A 19, C 4, G 56; TT IX (m) (3) 17; U IV A 147, C 16 (2), D 19, D 83; *karag sūñl'īm a* „o alle meine Schwestern!“ (u. ä.) U III 14 o. 17; ManTürkFrag 17; *sizlār kamag roynār a* „o alle ihr Mönche!“ (u. ä.) Suv 193₁₉, 198₄; U III 34 u. 5, 39 m. 12; *vaklāv sūngi a* „o Dämonenfürst!“ (u. ä.) U II 25₂₃; Buyan 679₄; Suv 372₂₉, 373₁₆, 374₁₁, 375₁, 377₁₄, 378₂₃, 379₁, 382₂₉, 386₁₆; Tis 30 u. 7; TT VI 189 Var.; U III 26₁₆, 36₁₇; *anant a* „o Ananda!“ (u. ä.) Eigennamen) TT X 424; Suv 140₃₈, 181₂₃, 383₁₂, 384₁, 388₂₁, 389₈, 390₂₂, 391₂₂, 394₁, 394₂₁, 395₁₁, 396₁₂, 619₃₁, 620₃₃; Tis 33 u. 8; U III 22 o. 4, 27 u. 7; *o munānād'īm a* „o Gott Indra!“ Tis 33 o. 7, 34 o. 7. b) Vokativ (in Verbindung mit präponiertem *ay/ ay ar a* „o Mann!“ (u. ä.) Suv (3) 85, 91, 101, 624₆; U I 7₁₀; U III 71 o. 24; U IV A 82; *ay motgalayān a* „o Maugāyāyā!“ (u. ä.) Eigennamen) TT X 423, HitPek 18 b 12; Suv 390₆; *ay illārūn a* „o meine älteren Brüder!“ Suv 611₁, 2) Wehruf *ay zāg angōn a* „o bitterer Schmerz!“ TT X (3) 301, 302, A 106, (3) 409; U III 31 o. 11 (lies u. 3) Hypothese: hier Pl. nominativ von Eigennamen (?) (vgl. *ay muḥammadā, osm. Na'mū new.)*; *pektlag azim kutada birū* „[ich], Kartlag, und meine

Tochter Kutada“ oder Schreibfehler für *ku-tad*? Vgl. BangKritik 627 m.) U II 86₃₈.
a/ (II)
Fester Buchstabe des uig. Alphabets & *bañaglag isnuki sar savlar* „die mit a beginnenden“ Wörter und Ausdrücke“ (?) ETS 106₁.
ab- in U II 27₂₂ Lesefehler für → ak-
abag → abig
abaka/*P'Q' & vgl. mo. *abaga* (TMEN I 107). Nom.; Adv.: „Onkel“; Def.: a.+m *ñikāñis tunan pañe* „mein Onkel, der Tāman Bañi Ödün“ Budhstoa 200₁₉.
abamu/*P' IW (I) & Bang (Beichtspiegel 191 u.) vermutete in diesem Wort den Namen → *amo* oder einen Lesefehler für *abramu* „Abraham“. Vielleicht eher zu *apamu* „ewig“ zu stellen.
Name einer man. Gottheit (?): a. *burhan* „der Lichtgesandte Abraham“ (?) M I 19 o. 4; Beichtspiegel 191 u.; ZiemeDrevSlov 229 m.
abamu (II) → *apamu*
abamuiuk → *apamuluk*
abasvar/*P'SV'R & vgl. toch. A. *ābhāsvār* & skr. *ābhāsvara-*.
Name eines Himmels im Buddh. (vgl. SH 179a): a. *at(i)g arg y(ay)oklug ünüg t(ā)ri yerintā* „im reinen, lichten, mit Stimmen versehenen Himmel, namens Ābhāsvara“ Suv 193₆.
abavapur/*P'V'PWR LL zu skr. *abhāva-* „das Nichtsein“ und *pura-* „Stadt“
= Beiname des Nirvāna: a. *at(i)g nirvanlig ulūš* „Nirvāna-Land, namens *Abhāvapura“ (u. ä.) USp 178₁₈, 179₁₇; BT III 445.
abayakad(a)ñstre/*P'Y'Q'DNŠTR'Y (?) LL zu skr. **abhayaka-* „furchtlos“ und *damstra-* „Zahn“? Unsere Interpretation dieses Wortes stützt sich auf eine Glosse im chin. Text (Utsunomiya IV 8 b), die so analysiert. Die chin. Transkription des Namens weist auch auf skr. *abhavadamstra-* hin.
Name eines buddh. Lehrers aus Ceylon (vom Berge Abhayagiri?): a. *at(i)g lačar!* „der Lehrer *Abhayakadāmstra“ HitPar 39₁₀ (?).
abavapur → *abavapur*
abič → *apic*
abicuk → *apicuk*